ZAMONAVIY O‘ZBEK ROMANLARIDA XARAKTER YARATISH MASALASI

N.B. Djumaniyazova
Osiyo Xalqaro Universiteti magistri

Qabul qilindi: 17.01.2026
Ko‘rib chiqildi: 19.01.2026
Tasdiqlandi: 20.01.2026

Kalit so‘zlar:
zamonaviy o‘zbek romani, xarakter, badiiy obraz, psixologizm, tipik va individual xususiyatlar, roman janri

Annotatsiya. Mazkur ilmiy tezisda zamonaviy o‘zbek romanlarida xarakter yaratish masalasi adabiy-nazariy jihatdan tahlil qilinadi. Roman janrida qahramon xarakterining shakllanishi, uning psixologik chuqurligi, ijtimoiy muhit bilan o‘zaro aloqasi hamda individual va tipik xususiyatlarning uyg‘unligi asosiy tadqiqot obyekti sifatida qaraladi. Zamonaviy o‘zbek nasrida xarakter yaratishda an’anaviy badiiy usullar bilan bir qatorda yangi estetik yondashuvlar, ichki monolog, psixologik tahlil va ramziy tasvir vositalarining roli yoritiladi.

Asosiy matn. Zamonaviy o‘zbek romanlarida xarakter yaratish masalasi adabiyotshunoslikning dolzarb muammolaridan biri hisoblanadi. Chunki roman janri inson ruhiyati, ijtimoiy tafakkuri va davr muammolarini badiiy jihatdan chuqur ifodalash imkonini beruvchi yetakchi epik janr sanaladi. Ayniqsa, mustaqillik davri o‘zbek romanlarida shaxs va jamiyat munosabatlari, milliy o‘zlikni anglash, ma’naviy izlanishlar qahramon xarakteri orqali ochib berilmoqda.

Zamonaviy romanlarda xarakter endi faqat tashqi xatti-harakatlar orqali emas, balki qahramonning ichki kechinmalari, ruhiy ziddiyatlari va ijtimoiy pozitsiyasi orqali namoyon bo‘ladi. Yozuvchilar xarakter yaratishda psixologik tahlil, ichki monolog, xotira va tafakkur oqimi kabi badiiy vositalardan keng foydalanmoqdalar. Bu holat qahramon obrazining murakkablashuviga, uning hayotiy va ishonarli chiqishiga xizmat qiladi.

Shuningdek, zamonaviy o‘zbek romanlarida xarakter yaratishda tipiklik va individuallik muammosi muhim ahamiyat kasb etadi. Qahramonlar muayyan ijtimoiy qatlam yoki davr vakili sifatida tipik xususiyatlarga ega bo‘lishi bilan birga, o‘ziga xos individual ruhiy olami bilan ajralib turadi. Bu esa asarlarning badiiy-estetik qiymatini oshirib, o‘quvchida chuqur taassurot uyg‘otadi.

Xulosa qilib aytganda, zamonaviy o‘zbek romanlarida xarakter yaratish masalasi badiiy tafakkurning yuksalayotganidan, inson shaxsiga bo‘lgan

e'tiborning ortib borayotganidan dalolat beradi. Ushbu jarayon o'zbek romanchiligining rivojlanish istiqbollarini belgilashda muhim ilmiy-amaliy ahamiyatga ega.

Badiiy adabiyotning yetakchi janrlaridan biri bo'lgan roman inson va jamiyat munosabatlarini keng miqyosda tasvirlash imkonini beradi. Ayniqsa, xarakter masalasi romanchilikning markaziy masalalaridan biri bo'lib, asar g'oyaviy-badiiy qudratini belgilovchi asosiy omil hisoblanadi. Zamonaviy o'zbek romanlarida xarakter yaratish masalasi milliy tafakkur, tarixiy xotira, ijtimoiy-siyosiy o'zgarishlar va shaxsiy ong evolyutsiyasi bilan chambarchas bog'liq holda rivojlanmoqda.

Xarakter — bu badiiy obrazning botiniy ruhiy dunyosi, dunyoqarashi, xulq-atvori va hayotga munosabatini belgilovchi asosiy estetik yo`nalish hisoblanadi. Adabiyotshunoslikda xarakter shaxsning individual xususiyatlari bilan bir qatorda, ijtimoiy muhit, tarixiy sharoit va milliy mentalitet ta'sirida shakllangan murakkab hodisa sifatida talqin qilinadi. Zamonaviy romanchilikda xarakter endilikda faqat "ijobiy" yoki "salbiy" qahramonlar doirasida emas, balki ichki ziddiyatlarga boy, ruhiy iztiroblar, tanlovlar va mas'uliyat bilan yuzma-yuz kelgan inson obrazi sifatida namoyon bo'la boshladi. Bu davrga kelib, badiiy asardagi qahramonlar- haqiqiy hayotdan uzilgan emas, balki haqiqiy inson siyratini boricha. ya`ni insoniyatga xos xususiyatlar bilan boyitilgan xarater . Chunki mustaqillik davri adabiyoti ana shu jjihati bilan ham ajralib turadi.

Zamonaviy o'zbek romanlarida xarakter yaratishning bir qancha yangi tamoyillarini ta'kidlashimiz mumkin. Mustaqillik davri o'zbek romanlarida xarakter masalasida bir qator yangi tendensiyalar kuzatiladi:

-psixologizmning kuchayishi. Bunda qahramonning tashqi harakatlaridan ko'ra uning ichki kechinmalari, fikrlari, ruhiy holati chuqur tasvir etiladi.. Bu jarayon xarakter yaralishini yanada tabiiy va ishonarli qiladi.

-ijtimoiy muhit bilan uzviylik. Zamonaviy roman qahramoni jamiyatdan ajralgan holda emas, balki ijtimoiy muammolar, tarixiy jarayonlar va ma'naviy inqirozlar fonida tasvirlanadi. Xarakter aynan shu muhitda shakllanadi va sinovdan o'tadi.

-ziddiyatli xarakterlar ustuvorligi. Zamonaviy o'zbek romanlarida mukammal yoki mutlaq qahramonlar deyarli uchramaydi. Qahramonlar o'z ichida qarama-qarshiliklarni mujassam etgan murakkab shaxs sifatida tasvirlanadi.

-milliy va umuminsoniylik uyg'unligi. Qahramon xarakterida milliy qadriyatlar, urf-odatlar bilan bir qatorda, global muammolar, umuminsoniy iztiroblar ham o'z aksini topadi.

-zamonaviy romanlarda xarakter va muallif pozitsiyasi. Zamonaviy o'zbek romanlarida muallif xarakterga nisbatan bevosita hukm chiqarishdan ko'ra, uni vaziyatlar orqali ochishga intiladi. Qahramonning tanlovi, xatti-harakati va ichki

monologi orqali muallif g‘oyasi bilvosita ifodalanadi. Bu esa asarning badiiy ta’sirchanligini oshirib, o‘quvchini faol mushohadaga chorlaydi.

Shuningdek, ko‘p romanlarda avtobiografik unsurlar kuchayib, muallifning shaxsiy dunyoqarashi va ruhiy kechinmalari qahramon xarakterida mujassamlanadi. Bu holat xarakter masalasini yanada murakkab va ko‘p qatlamli qiladi.

Xulosa. Xulosa qilib aytganda, zamonaviy o‘zbek romanlarida xarakter yaratish masalasi adabiy jarayonning muhim va yetakchi jihatlaridan biri sifatida namoyon bo‘lmoqda. Roman janrida qahramon xarakteri orqali davr ruhi, ijtimoiy muammolar, insonning ichki kechinmalari va ma’naviy izlanishlari badiiy jihatdan chuqur ifodalanadi. Zamonaviy yozuvchilar an’anaviy xarakter yaratish usullarini saqlagan holda, psixologik tahlil, ichki monolog, ramziy tasvir va tafakkur oqimi kabi yangi badiiy vositalardan samarali foydalanmoqdalar. Zamonaviy o‘zbek romanlarida xarakter masalasi badiiy tafakkur taraqqiyotining muhim ko‘rsatkichlaridan biridir. Bugungi roman qahramoni — murakkab ijtimoiy sharoitda yashayotgan, o‘zligini izlayotgan, ruhiy va axloqiy tanlovlar qarshisida turgan shaxsdir. Xarakter yaratishdagi psixologik chuqurlik, ijtimoiylik va milliylik uyg‘unligi zamonaviy o‘zbek romanlarini yangi badiiy bosqichga olib chiqmoqda. Tadqiqot natijalari shuni ko‘rsatadiki, hozirgi o‘zbek romanlarida xarakter tipik va individual xususiyatlarning uyg‘unligi asosida yaratilmoqda. Qahramonlar muayyan ijtimoiy muhit mahsuli bo‘lishi bilan birga, o‘ziga xos ruhiy olami, ichki ziddiyatlari va hayotga munosabati bilan ajralib turadi. Bu holat romanlarning hayotiyligi va badiiy-estetik qiymatini oshirib, o‘quvchining asar bilan ruhiy muloqotga kirishishiga zamin yaratadi. Demak, zamonaviy o‘zbek romanlarida xarakter yaratish masalasi milliy romanchilik taraqqiyotini belgilovchi muhim omil bo‘lib, u adabiyotshunoslik tadqiqotlarida yanada chuqur o‘rganishni talab etadi.

Adabiyotlar ro‘yxati

1. Qodirov N. Adabiyot nazariyasi. – Toshkent: Fan, 2018.
2. Yo‘ldoshev Q. Badiiy tahlil asoslari. – Toshkent: Akademnashr, 2019.
3. Rasulov A. Hozirgi o‘zbek romani va badiiy tafakkur. – Toshkent: Ma’naviyat, 2020.
4. Karimov N. XX–XXI asr o‘zbek adabiyoti muammolari. – Toshkent: O‘qituvchi, 2017.
5. Baxtin M. Roman poetikasi masalalari. – Moskva: Xudojestvennaya literatura, 2016.
6. Eshonqulov J. Zamonaviy o‘zbek nasri poetikasi. – Toshkent: Yangi asr avlodi, 2021.